

או יש לפרש כי אין חדוש כל כך אם הקב"ה מתחסד עם ישראל בשעה שראויין לכך או בעת שעל כל פנים צדיקים משותפים עמהם בצרתם, כי צדיק מה פעל; מה שאין כן בעת שאין צדיק בתוכם. והנה טובת באר מן ועמלק נגעה גם למשה רבנו ע"ה כי גם הוא בתוך ישראל בצרתם, נמצא שטובות אלו בדין הגיעו והיינו, אשר עשה אלקים למשה ולישראל, מה שאין כן מה שהוציא ה' את ישראל ממצרים, שבאמת משה רבנו ע"ה לא היה בשעבוד ולא היה כלל במצרים בעת התעוררות הגאולה ואדרבה ה' שלחו מדין מצרימה, נמצא שזה רק מצד הרחמים.

וישמע יתרו וכו' את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו. פירש"י במן, באר, ועמלק, כי הוציא ה' את ישראל ממצרים פירש"י ז"ל זו גדולה על כלן. יש לפרש למה תחלה הזכיר אלקים ואחר כך שם הוי' ב"ה. אפשר על דרך שכתבו התוס' דברכת המזון הוא נברך אלקינו כי מאן דהיב חיי יהיב מונוי בדין, מה שאין כן ברכת התורה שהוא מצד החסד על כן ברכת התורה בשם הוי' ב"ה. והכי נמי אשר עשה אלקים למשה בדין

על כן פירש"י ז"ל שזה מן ובאר, כי אחרי שהוציאנו ממלך הנה מן ההכרח והדין שיעשה לנו טובות אלו, מה שאין כן היציאה ממצרים שנו הטובה עיקרה מצד החסד.

וראוי לתת טעם במקום זה למה שראינו שהוקבע חג הסוכות רמז לענני כבוד, ולא הוקבע שום רמז לנס הבאר והמן שהתמידו גם כן כל ארבעים שנה שהיו במדבר בזכות האחים הרועים. ואפשר לומר כי גם שהבאר והמן היו נסים מפורסמים לעין כל והתמידו כל ארבעים שנה, כיון שהיה דבר הכרחי שא"א בלי מציאותם כלל לא הוקבע רמז להם, אבל ענני כבוד שלא היה כל כך הכרחי כמו הם אלא כדי שלא יהיו בחורב ביום וקרח בלילה, הוקבעו ימי החג רמז לענינם. כי גם בדבר שלא היה הכרחי כמאכל ומשתה עשה האל ית' נס ופלא עמהם במדבר, וכן ג"כ בישיבת סוכה בכל שנה יש רמז לענני כבוד, אבל באכילת לחם ושתיית יין או מים באיזה יום בשנה נעשה רמז למן ולבאר והרי שבכל ימות השנה אוכלים גם כן לחם ושתיים מים, וכמו שאהרן היה אוהב שלום ורודף השנה אוכלים גם כן לחם ושתיים מים, וכמו שאהרן היה אוהב שלום ורודף ומשים שלום בין איש לחבירו ובין איש לאשתו והיה מתנהג עמהם לפנים משורת הדין, כן היה ענין ענני כבוד שהיו בזכותו טובה שלא היתה הכרחית אלא לפנים מן השורה כמו שזכר, אבל הבאר והמן שהיו הכרחיים היו בזכות משה ומרים, שהיה ענינם הכרחי לאומה ישראלית כלחם ומים, והיא התורה שנמשלה להם, שמשם רבינו היה מלמד תורה לאנשים ומרים לנשים במה שהן חייבות:

Hesitation Leads to Dissipation

וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים

Yisro, the minister of Midian, the father-in-law, of Moshe, heard everything that God did to Moshe and to Israel, His people — that Hashem had taken Israel out of Egypt (18:1).

ONE OF RASHI'S MOST WELL-KNOWN OPENING comments on a *parashah* appears in *Parashas Yisro*. Jumping on the very first two words of the *parashah*, Rashi asks: מה שמועה שמע ובא, What did [Yisro] hear [that caused him to] come? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, The splitting of the Reed Sea and the war with Amalek.

Now, Yisro was far from the only person to hear of these two miracles. In the *shirah* we recite each day we say: שָׁמְעוּ עַמִּים, People heard — they were agitated; convulsive terror gripped the dwellers of Philistia (15:14).

The entire world heard about the same events. But Yisro was the only one who acted upon hearing about them.

Power of a vast

Power of a vast

Power of a vast

1

What this teaches us, above all, is just how obtuse people can be. The vast majority of the world can live through mind-boggling miracles, and it won't have the slightest effect on them; they will continue to live their lives as if nothing happened.

How do we avoid falling into that trap and ensure that we receive and act upon Hashem's clear intervention in the world?

I think the answer lies in one word in the Gemara from which Rashi extracted this comment. The Gemara (Zevachim 116a) asks: מה שמעו שמע ובא, What did Yisro hear that caused him to come?

What function does the word "ובא, and he came" serve in this passage? Since the Gemara was trying to understand that words, "וישמע יתרו", and Yisro heard," wouldn't it have sufficed to ask, "What did he hear?"

This Gemara is teaching us that it's not enough to have our ears open to Hashem's messages. When we receive a jolt of inspiration from something that happens, we have to act on it. All the other people in the world heard about the fantastic miracles that surrounded Bnei Yisrael leaving Mitzrayim, and they even shuddered when they heard them — but then they allowed the inspiration to pass. Yisro seized the moment. שמע, ובא. Yisro heard, and he immediately came to join Bnei Yisrael. He turned the inspiration into a deed, instead of allowing it to dissipate.

I would like to share two stories about people who seized moments of inspiration rather than squander them.

A young man was acclaimed for being the biggest baki — having the most encyclopedic knowledge in the entire Volozhin Yeshivah. Nowadays most yeshivos learn between five and ten masechtos, and then start over from the beginning of that list. In Volozhin, they started with Maseches Berachos and went all the way through Maseches Niddah, without skipping anything. So the "biggest baki" in Volozhin certainly knew his stuff

This baki was once sitting at a meal, and someone asked him a question that he couldn't answer. Someone else at the table said, "The answer is spelled out explicitly in Tosafos." The baki was beside himself. He had forgotten a Tosafos!

He got up in the middle of the meal, without finishing his food and without reciting Bircas HaMazon (the blessing after meals), and he ran to the nearest beis midrash, vowing to learn for the next seven consecutive years.

Superficially, a very impressive reaction to not knowing a Tosafos. But someone asked the Rosh Yeshivah, Rav Chaim Volozhiner, "Did this baki act correctly by not bentching before he ran off to the beis midrash?"

"Certainly, he should have bentched first," replied Rav Chaim Volozhiner. "But it is possible that had he bentched, the intensity of how he felt about forgetting the Tosafos may have passed, and he would not have made the vow to learn for the next seven years."

No one can sanction skipping a Torah-level mitzvah of *Bircas HaMazon*, but even stopping to *bentch* can cause a person to lose his moment of inspiration.

The other story occurred in Radin. The financial administrator of the Chofetz Chaim's yeshivah received an envelope in the Polish mail containing 500 rubles in cash. Now, I'm assuming that the postal workers in early 20th-century Poland were not honest. Would anyone stick \$500 cash in an envelope and mail it through the USPS today, not registered and with no return-receipt requested?

The circumstances were so strange that the Chofetz Chaim asked a messenger to find out the story behind this donation.

It turned out that a certain business man was trying to close a deal. He pledged that if the deal would go through, he would donate 500 rubles to the Chofetz Chaim's yeshivah. He ended up closing the deal late one afternoon, when the post office was already closed, so he could not mail the money in a secure manner. *I'll send it tomorrow*, he thought to himself.

Next thing he knew, a little voice in his head whispered, *Five hundred rubles? Wouldn't the yeshivah be happy with 50 rubles?*

"When I saw my determination dissipating," he told the Chofetz Chaim's messenger, "I was afraid that if I would wait until the next day, my donation would go down to five rubles. I decided that it was better to stuff the money into an unsecured envelope and drop it into a mailbox than to wait until the next morning, when my determination might evaporate."

The lesson we learn from the *baki* in Volozhin and the donor to the Chofetz Chaim's yeshivah is the same lesson we learn from Yisro: when inspiration hits, act on it immediately, because hesitation leads to dissipation.

הצלתי היתה 'בעד' - ולכן היתה 'כבודי'!

"ואתה ה' מגן בעדי פגודי ימרים ראשי" (תהילים ג, ד)

דוד המלך - מבאר הגאון רבי אליעזר אשכנזי, בעל "מעשי ה'" (על הגדה של פסח) - נותן בפסוק שלפנינו תודה לה' על שהצילו מכל אויביו, ועדיין מקנן בליבו הספק אודות סיבת הצלתו: אהבת ה' אליו, או שנאת ה' לאויביו? ויש נפקא-מינא העולה מספק זה: אם הצילו ה' מפני אהבתו אליו, אזי כבוד הוא לו ויש לו במה להתפאר. לעומת זאת אם הסיבה להצלתו היא מפני שנאת האויבים, אין לו כל סיבה להתפאר בה. משום כך אומר דוד: "ואתה ה' מגן בעדי". כלומר: מה שהצלת אותי הוא משום שאתה מגן בעדי ואוהב אותי, ומשום כך הרי זה "כבודי ומרים ראשי", אבל לו הסיבה היתה שנאת האויבים - לא היה לי במה להתפאר!

לאור זאת, ביאר הגאון רבי יחיאל מיכל עפשטיין, אב"ד נובהרדוק ובעל "ערוך השולחן", את לשון הפסוק (שמות יח, ח): "ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצילים ה'", והתמיהה מפורסמת: מה זה שמשה מספר ליתרו את הידוע לו זה מכבר, שהרי אמרו חז"ל (זבחים קטז): 'מה שמועה שמע ובא? קריעת ים-סוף ומלחמת עמלק', הרי שכבר ידע על אשר עשה ה' לפרעה ולישראל ואת כל התלאה אשר מצאתם בדרך - ומה חידש לו משה?

(3)

(6)
כח 3:1
לח
נח

(יא) כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר יָדָו עֲלֵיהֶם, כִּי "הַצִּיר" את הָעָם" (פסוק י) בְּאוֹתוֹ הַדְּבָר" עֲצָמוֹ "אֲשֶׁר יָדָו" הַמַּצְרִים "עֲלֵיהֶם" שֶׁל יִשְׂרָאֵל³⁵, כְּמוֹ "כִּי יִזְדֶּה אִישׁ עַל רֵעֵהוּ" (להלן כא, יד), וְזֶה הָיָה שֶׁהֵרָג בְּכוֹרֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁהֵרָגוּ הַמַּצְרִים כָּל הַבָּנִים הַיְלִידִים לְיִשְׂרָאֵל, וְהַשְׂבִּיעַם בָּיִם כְּדֵר שֶׁהִטְבִּיעוּ הֵם הַבָּנִים בְּיָאֹר, וְהָרָג אֶת הַבְּכוֹרוֹת כְּנָגְדֵן בְּכִרִי

יִשְׂרָאֵל³⁴ (לעיל ד, כב) וְהָמָן לְשַׁלְחוֹ" וְגו' (שם שם כג), וְהִקְשָׁה אֶת לִבָּם אַחֲרֵי שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּרָצוֹנָם³⁵, וְכֵן הוֹרָה גְּדֻלָּתוֹ עַל כָּל הָאֱלֹהִים, כִּי לֹא הִשְׁבַּח שׁוֹם אִמָּה שִׁיכָל שׁוֹם אֶחָד מֵאֱלֹהֵיהֶם שֶׁרִי מַעֲלָה לְשַׁלֵּם מִדָּה כְּנָגְדֵן מִדָּה בְּכָל דְּבָר, אֲכָל הִשְׁבִּיעוּ שִׁיכָל בְּדָבָר אֶחָד מִיָּד לֹא בְּלִבָּר³⁶

36. הַיְסוּד שֶׁל הַהֲגָה הָעוֹלָם הוּא מִידָה כְּנָגְדֵן מִידָה (עֵינֵי רַבִּינוּ לֵהֲלֹךְ בְּדִין 'עֵינֵי תַחַת עֵינֵי') - וְזֶה הַצֶּדֶק הַמּוֹחֵלֵט. לְכֵן זֶה הַשּׁוֹלֵט בְּמִשְׁכָּה זֹאת בְּכָל תַּחֲוֵמֵי הָעוֹלָם וְהַחַיִּים (בְּכָל דְּבָר) הוּא הַמּוֹחֵלֵט וְאֵלֶּי הָאֱלֹהִים. פַּעֲלוֹ שֶׁל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִידָה כְּנָגְדֵן מִידָה בְּכָל הַתַּחֲוֹמִים (בְּכוֹרֵיהֶם, הַטְּבַעֲתִים בָּיִם, הַקְּשִׁיית לִבָּם) מוֹכִיחַ אֶת עֲלִיּוֹנוֹתוֹ.

אך לדברי בעל "מעשי ה" יתבאר, שמשה הוסיף ליתרו ידיעה חשובה עד למאד, כי אמנם ידע יתרו מן השמועה את מה שעשה ה' לפרעה ולמצרים, אבל לא ידע מה היתה הסיבה לכל אלו - אהבת הקב"ה לישראל, או שמא שנאתו למצרים? (כפי שטען פרעה: "ראו כי רעה נגד פניכם", כלומר: אל תדמו שהקב"ה עושה כל זאת מאהבתו כלפיהם, אלא מפני שנאתו כלפינו, לכן הוא גומל לנו רעות, וכאשר תצאו ממצרים - יעשה גם לכם רעות שכאלו! ועל כן טען משה רבינו לאחר חטא העגל (שמות לב, יב): "למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרוג אותם וגו'" - וכוונתו היתה לטענתו של פרעה, שנרמזה באמירתו "ראו כי רעה נגד פניכם".

כלפי טענה מסוג זה, שיכולה היתה לעלות על דעתו של יתרו, בא משה ומספר לו: דע לך שכל זה אינו משנאת הקב"ה למצרים, אלא מאהבתו

לישראל, וראיה לדבר: שהרי גם לאחר שהוציאם ממצרים הוסיף לגמול להם טובות וחסדים, נתן להם את המן ואת הבאר ואת השליו...

זו כוונת הפסוק: "ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים", וכל זה הוא "על אודות ישראל", כלומר: מאהבתו לישראל, והראייה לכך: "את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצילם ה'" - שאף לאחר שיצאו ממצרים הוסיף להשפיע להם רוב טובה!

וכן, אכן, תגובתו של יתרו, כמאמר הפסוק: "ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל". ואף כאן היה מקום לתמוה: והלא ידע על אשר אירע להם קודם שבא? אולם אז יכול היה לסבור שכל זה הוא מפני שנאת ה' למצרים. אולם כאן התחדש לו שאת כל הטובה "עשה ה' לישראל" - מאהבתו אליהם!

"מעשי ה'" (על הגדה של פסח) - חלק ב'; "קול בן לוי" ("ערוך השולחן" מהדורת הר"ש פישביין) - סוף כרך ג' כי בדבר אשר זדו עליהם.

יערש פירש"י שפי זדו כרשיו, ונת"א שם ארי פתגמא די חשיבו וגו', הכי שפי זדו מלשון מתעבה, וי"ל הביאור נזה, ונחמא במלריס חשבו לרע לישראל הכי יתר מאשר כרע, ורק שלא עלתה צידם להפיק זממם לפועל, וכקצ"ה נפרע מהם על הכל צמדה כנגד מדת צין על מה שברשו כזר וצין על הדברים שחשבו לרע ולא כרעו עדיון [כי הלא צמחים מתעבה רעב הקצ"ה מלרע למעשה כדליתא צמח קידושין דף ל"ט], וכנה מה שגבר עשו צמח זה נודע לכל, אלא מה שעדיין לא עשו מה

והנראה בבניאור הדברים על פי דברי התנא במסכת אבות [פרק א' מ"ג]: אל תהיו

כעבדים המשמשיין את הרב על מנת לקבל פרס כו' ויהיה מורא שמים עליכם, וביאורו בחידושי לפרקי אבות שם שבאמת צריכים לשני הענינים, היינו העבודה מאהבה והעבודה מיראה, כי לפעמים לא תספיק לו האהבה ולפעמים תחלש אצלו היראה, ועי"ש, ולכן אע"פ שכבר קבלו על עצמן את התורה מאהבה, נעשה ונשמע, מכל מקום מיראה לא נסו, וע"ז רמזה האש הגדולה, וכמש"כ בפרשת ואתחנן [ד']

י"ט, ג'. כה תאמר לבית יעקב.

פירש"י ו"ל: בלשון הזה ובסדר הזה עכ"ל. וכן לקמן [פסוק ו']: אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, ופירש"י ו"ל: לא פחות ולא יותר עכ"ל. וצריך לבאר אמאי הקפיד הקב"ה לא פחות ולא יותר וכן בלשון הזה ובסדר הזה.

והנה אמרו רז"ל במסכת שבת [דף פ"ח ע"א]: ויחיצבו כתחית ההר מלמד שכפה עליהם הר כגיגית. ועיין בתוס' שהקשו הא כבר הקדימו נעשה ונשמע ולמה לו לכפות ההר עליהם, ותירצו ו"ל: שמה יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצתה נשמתן עכ"ל.

10

11

4

פל"ן: מן השמים השמיען את קולו ליסרך
גו' ואת אשו הגדולה כו', הרי שביאר הכתוב
דהאש היתה ליראת העונש. ואלמלא באו
לעשו וישמעאל בכפיית ההר ג"כ היו
מקבלין את התורה, כדאמרינן ברפ"ק דע"ז
[דף ב' ע"א]: כלום כפית עלינו הר כגיגית
ולא קבלנוה, משמע דאז בודאי היו מקבלין
אותה, אלא שאז היתה עבודה מיראה אבל
לא מאהבה, משא"כ ישראל דמאהבה קבלה
מעצמם וכפיית ההר היתה רק כדי לקבלה גם
מיראה, אבל אם לא היו מקבלים מצדם
מאהבה לא היו נותנין להם את התורה
לגמרי.

ונראה שטעם זה סידר הקב"ה את
דבריו אל בני ישראל וצוהו שלא יפחות
ולא יוסיף, כי חשש פן ישפיע משה עליהם
שיקבלו את התורה מתוך איזו התפעלות, על
ידי השפעתו של משה רבינו, ולא מתוך
הכרה פנימית.³ גם נתנסה משה רבינו ע"ה

עד כמה מגעת נאמנותו שיוכלו למסור
התורה על ידו לישראל, כי בודאי לפי הכרתו
של משה רבינו בודאי חפץ היה שישראל
יקבלו את התורה, ואלמלא נאמנותו מן
הראוי היה שיוסיף להם דברים משלו, אבל
אילו עשה כן לא היה ראוי שתינתן תורה על
ידו, כי כמה דרשות אנו מוציאים מיתור של
אות, ואילו היה משה משנה דבר מה א"כ אין
הכרח שכך נאמר, וזהו נסיון גדול, ודו"ק.

יש ברוב הדברות שתי נגינות ללמד שבעצרת שהוא דוגמה
מתן תורה ומתרגמין הדברות³⁸, קורין כל דברת לא יהיה לך וכל
דברת זכור בנגינות הגדולות לעשות כל אחת מהן פסוק אחד.
שכל אחד מהן דברה אחת לעצמה, ודברות לא תרצח לא תנאף
לא תגנוב לא תענה קורין בנגינות הקטנות לעשות ד' פסוקים
שהם ד' דברות, אבל בחדש שבט כשקורין בפרשת יתרו כשאר
שבתות השנה קורין לא יהיה לך וזכור בנגינות הקטנות³⁹ לעשות
מכל אחת מהן ד' פסוקים, ודברות לא תרצח, לא תנאף, לא
תגנוב, לא תענה, קורין בנגינות הגדולות לעשותן פסוק אחד.
לפי שלא מצינו בכל המקרא פסוק משתי תיבות חוץ מאלו.
ובשבועות דוקא כמו שפי' למעלה גם בדברות אנכי ולא יהיה לך
יש נגינה גדולה לעשותן שתינה פסוק אחד לזכורן שבדבור אחד

נאמרו. כיצד בתיבת אנכי פשטא, ובתיבת אלהיך זקף קטן.
ובתיבת הוצאתיך תלישא, ובתיבת מארץ מצרים קדמא ואזולא.
ובתיבת עבדים רביעי.

לפי⁴ זה נבין ביתר דיוק מה היה חטאו
של משה במי מריבה, ומדרש נענש בצורה
כה חמורה בגלל סטיה קלה מציווי ה', וכבר
נלאו כל מפרשי התורה למצוא הסברים לזה
כל אחד לפי דרכו. אמנם לפמש"כ נראה

דהחטא היה מיוחד למשה, שמכיון שהוא
היה מקבל התורה מה' והמוסרה לישראל,
וכל דיבור ודיבור שלו יש לו דין של תורת ה'
וכמאמר הכתוב להלן [פ"ט]: וגם כך יאמינו
לעולם, א"כ כל נאמנותו מיוסדת על זה
שהוא מוסר את דברי ה' בדיוק כפי שנאמר
מבלי לשנות כלום, וכמו שאמרו חז"ל בבבא
בתרא [דף ט"ו ע"א]: הקב"ה אומר ומשה
כותב, אבל כאן הראה משה שהוא לא מקיים
את ציווי ה' בדיוק כפי שהוא נאמר לו אלא
שמוסיף הוא משהו משל עצמו, וחטאו זה
מעמיד את כל מסירת התורה בסכנה, שהרי
עכשיו אמינותו של משה מוטלת בספק.⁵
ולכן הוכרח הקב"ה לעונשו בצורה כזו
חמורה ונוקבת, שכולם ידעו שרק כאן סטה

משה משליחותו ונענש על זה, ואמנם בשאר
כל התורה כולה משה אמת ותורתו אמת,
ודו"ק.

[מח] ובלשון כאשר הם משמשים. יש
לפרש מה שכתב לשון "אם" אף על גב
דחובה הם, מפני שאם יעשה מחובה כאילו
מקיים גזירת המלך — אין הדבר לרצון
להקב"ה, וצריך שיעשה מרצונו, ואז כשיעשה
מרצונו הוא מרצה. [ד]המעשה שהוא

הכרתי וחובה אין צריך להביט אל שום
טעם²³⁰, רק הוא מקיים גזירת המלך²³¹, ואם
עשה אלו שלשה דברים כאילו מקיים גזירת
המלך — אין זה דבר²³², כי אם בונה מזבח,
שהו עבודתו יתברך להקריב עליו²³³, והוא
מקיים מכת גזירת המלך בלבד — אין זה

עבודה, כי העבודה צריך שיהיה עובד לו
מרצונו, ואז נקרא 'עובד', אבל אם הוא
מוכרח, אין זה עובד²³⁴. וכן אם הלוח כסף
כאילו מקיים גזירת המלך, אין זה מצוה, כי
צריך שיהיה מצות הלוואה מרצונו בלב טוב,
כדכתיב אף בנתינה (דמס טו, י) ולא ירע
לבבך²³⁵. וכן הקרבת העומר, שציוותה
התורה (ויקרא כג, יד) שלא לאכול חדש עד

הקרבת העומר, ופירשו רז"ל (ויק"ר כג, 6) כי
הוא יתברך מעלה עננים ומוריד גשמים
ומפריח טללים ומצמיח האדמה ומדשן
הפירות, ואנו נותנים לו שכר עומר הקרבן,
וכל זה להודיע שהוא יתברך אשר הצמיח לנו
הפירות נתן לנו הכל²³⁶, וזה צריך הוראה
בלב, לא כמלך בשו"ד המכריח את האדם
שיודה במלכותו, אבל צריך שיודה בלבו

שמאנו ומידו נתן לנו²³⁷, ואם הוא מקיים את
המצוה כאילו הוא מוכרח מגזירת המלך, אין
זה הוראה שהוא יתברך עשה את הכל²³⁸,
ולפיכך צריך לקיים כאילו הוא רשות.